

DAKTARAS
GLASAS

Birželio 12

Niekada nebuvo regėjęs tokios vasaros. Karštis be atodvasio nuo vidurio gegužės. Visą dieną virš gatvių ir aikščių tvyro tiršta nejudanti dulkių danga. Tik vakare truputį atgyji. Ką tik buvau pasi- vaikščioti, beveik kas vakarą taip išeinu, baigęs lankyti ligonius, o ir ligonių vasaros metu nėra daug. Iš rytų padvelkia vėsus ramus vėjelis, pakelia dulkių dangą, kuri pamažu nuplaukia tolyn ir pavirsta vakaruose ilga rausva migla. Nebegirdėti dardant vežimų, tik kur ne kur pralekia karieta arba suskambina tramvajus. Aš einu iš lėto gatve, kartais sutinku kokį pažįstamą, pašneku ant gatvės kampo. Bet kodėl amžinai mano kelyje painiojasi pastorius Gregorijus? Kai pamatau šį žmogų, kiekvienąsyk prisimenu kadaise girdėtą anekdotą apie Šopenhauerį. Vieną vakarą paniurėlis filosofas, vienas, kaip paprastai, sėdėjo kampe kavinėje; atsiveria durys ir įeina nesimpatingo veido žmogysta. Šopenhaueris spokso į jį pasišlykštėjimo ir baimės iškreipta mina, paskui pašoka ir kad ims tvoti vyriškiui per galvą su savo lazda. Ir kalta buvo tik to žmogaus išvaizda.

Deja, aš ne Šopenhaueris; kai ant Vazos tilto pamačiau iš tolo ateinant pastorių, staiga sustojau ir ėmiau žiūrėti į kitą pusę,

atsirėmęs rankomis į tilto parapetą. Priešais mačiau pilkus namus Helgeando saloje, apgriuvusią medinę gotikos stiliaus pirtį, kurios atvaizdas sulūžęs atsispindėjo tekančiame vandenyje, didelius senus gluosnius, panardinusius lapus į upę. Vyliausi, kad pastorius gal nebus pamatęs manęs ir, ko gero, nepažins manęs iš nugaros, ir jau buvau kone pamiršęs jį, bet staiga išvydau stovintį šalimais, kaip ir aš, atsirėmusį į tilto turėklus ir pakreipusį galvą – visiškai tokia pat poza, kaip prieš dvidešimt metų Jokūbo bažnyčioje, kai aš sėdėjau šeimyniniame suole prie savo velionės motinos ir pirmą kartą pamačiau tą pamėklišką fizionomiją; jis užkopė į katedrą lyg kokia ištižusi lepšė ir užplėšė savo *abba*, tėve mūsų. Tas pats riebus, pilkšvas veidas, tos pačios murzinai geltonos žandenos, dabar jau gal kiek pražilusios, toks pat keistai atstumiantis žvilgsnis po akiniais. Bet nieko nepadarysi, juk dabar aš jį gydau kaip ir daugelį kitų, ir jis kartais ateina pas mane su savo negaliomis.

– O, labas vakaras, pone pastoriau, kaip gyvuojat?

– Nelabai, nelabai kaip, širdis prasta, šlubuoja, kartais, man rodos, net sustoja naktimis.

„Labai dėliaugiuosi, – pagalvojau aš, – galėtum jau ir mirti, tu senas pabaisa, tada nebematytčiau tavęs daugiau. Beje, tu turi jauną ir gražią žmoną, kuriai turbūt gerokai įkyrėjai, o kai numirsi, ji vėl ištekės ir gaus daug geresnį vyrą.“ Tačiau balsiai tepasakiau:

– Šit kaip, gal, pone pastoriau, užeitumėt kokią dieną, pažiūrėsim, kas yra. – Bet jis turėjo daug daugiau šnekų, ir gana svarbių: stačiai nežmoniški karščiai, kvailystė statyti didžiulius Riksdago rūmus ant šitokios mažos kalvos, o ir žmona, tiesą pasakius, ne visai sveika.

Pagalčiau jis nuėjo, o aš keliavau toliau. Pasukau į senamies-
tį, užkopiau į Sturčiurkobrinkeną, atsidūriau siaurose gatvelėse. Tvankios sutemos siauruose plyšiuose tarp namų, keisti šešėliai ant sienų, tokių šešėlių niekada nepamatysi mūsų kvartaluose.

...Fru Gregorijus. Prieš keletą dienų ji padarė man keistą vizitą; aš labai gerai mačiau, kada ji atėjo, – buvo dar gana anksti, – bet laukė iki galo, užleisdama tuos, kurie susirinko vėliau. Galų gale ji įžengė į kabinetą. Paraudo, negalėjo išarti žodžio. Paskui sulemeno kažką, kad jai skaudėję gerklę. Tiesa, dabar esą geriau.

– Gal verčiau ateisiu rytoj, – pasakė ji, – dabar labai skubu...
Bet ligi šiol dar nebuvo atėjusi.

Aš išėjau iš senamiesčio tiesiai ties Šepsbrunu. Mėnuo šviete virš Šepsholmeno geltonas, lyg citrina žydram fone. Tačiau mano gera, rami nuotaika buvo dingusi, po susitikimo su pastoriumi ji pagedo. Ir kam reikalingi tokie žmonės pasaulyje kaip jis! Kas neprisimena seno klausimo, kuris taip dažnai svarstomas, kai prie kavos stalo susėda keli skarmaliai: ar tu galėtum nužudyti kinų mandariną, jeigu reiktų tik paspausti mygtuką sienoje arba jeigu reiktų tik panorėti, o tada paveldėtum visus jo turtus – ar galėtum tai padaryti? Į šį klausimą aš niekuomet nemo-kėdavau atsakyti, gal todėl, kad niekad nebuvo tikrai skaudžiai patyręs visos skurdo kartybės. Bet manau, jog galėčiau nužudyti šitą pastorių, jeigu reiktų tik spustelti mygtuką sienoje.

Kai ėjau namo per keistas balkšvas nakties sutemas, man atrodė, jog karštis vėl toks pat slogus kaip dieną, tartum prisigėręs nevilties, o raudoni dulkių debesys, pakibę virš fabrikų kaminų Kungsholmene, buvo patamsėję ir atrodė lyg miegančios pabaisos. Aš žengiau dideliais žingsniais link Klaros bažnyčios, skrybėlę laikydamas rankoje, nes prakaitas žliaugte žliaugė man per kaktą. Netgi po didžiuliais šventoriaus medžiais nedvelkė vėjelis, o kone ant kiekvieno suolo sėdėjo poros ir kuždėjosi, kiti, netgi pasisodinę merginas ant kelių, bučiavosi apsiblaususiomis akimis.

— — —

Sėdžiu prie atviro lango ir rašau šias eilutes – kam? Ne ko-kiam draugui ar draugei ir netgi ne sau pačiam, nes neskaitau šiandien, ką parašiau vakar, ir neskaitysiu rytoj. Rašau tik todėl,

kad noriu judinti ranką, o mintys juda pačios; rašau, norėdamas sutrumpinti nemigos valandas. Kodėl negaliu miegoti? Juk aš nepadariau jokio nusikaltimo.

— — —

Ir tai, ką čia rašau, anaipol ne išpažintis; kam aš turėčiau atlikti išpažintį? Ne viską ir pasakoju apie save patį. Pasakoju tik tai, kas man patinka pasakoti; tačiau nekalbu nieko, kas nėra tiesa. Ir meluodamas negalėčiau nuslėpti savo sielos skurdybės, jeigu ji skurdi.

— — —

Lauke virš didžiulių šventoriaus medžių tvyro žydra naktis. Mieste dabar tylu, taip tylu, jog šešėlių atodūsiai ir kuždesiai iš lauko įsibrauna netgi čia, o kartais net nuskamba šaižus juokas. Man regis, šitokiu metu visam pasaulyje nėra tokio vienišo žmogaus kaip aš. Aš, medicinos licenciatas Tykas Gabrielis Glasas, kuris kartais pagelbsti kitiems, bet niekada negalėjo pagelbėti pačiam sau, ir kuris, sulaukęs trisdešimt trejų metų, niekad nebuvo patyręs moters artumo.

Birželio 14

Kokia profesija! Kaip galėjo atsitikti, kad iš visų amatų pasirinkau tą, kuris man mažiausiai tinka? Gydytojas turi būti arba žmogaus bičiulis, arba garbėtroška. Teisybė, tuo metu aš maniau esąs ir vienas, ir antras.

Šiandien vėl buvo atėjusi moterėlė, verkė, prašė ir meldė, kad jai padėčiau. Aš pažįstu ją jau keliolika metų. Ištekėjusi už smulkaus tarnautojo, alga apie keturis tūkstančius per metus ar panašiai ir trys vaikai. Vaikai pasipylė vienas po kito per pirmuosius trejus metus. Po to ji atsikvėpė penketą ar šešetą metų, atgavo

šiek tiek sveikatos, jėgų ir jaunatvės, spėjo namus apsitvarkyti, atsipeikėjo po vargų. Žinoma, duonos mažoka, bet vis dėlto šiaip taip galima verstis. Ir štai vėl nelaimė.

Ji vos galėjo kalbėti pro ašaras.

Aš, žinoma, išdrožiau tą patį, ką nuolat kartoju šitokiais atvejais: apie savo, kaip gydytojo, pašaukimą, apie pagarbą žmogaus gyvybei, apie būsimą kūdikį.

Buvau griežtas ir neperkalbamas. Pagaliau ji turėjo išeiti, susigėdusi, sumišusi, bejėgė.

Užsirašiau tą atsitikimą. Tai buvo aštuonioliktas mano praktikoje, o aš juk ne moterų daktaras.

Pirmojo neužmiršiu niekada. Tai buvo jauna mergina, kokių dvidešimt dvejų metų ar apie tiek. Jauna, juodaplaukė, net vulgariai graži. Iškart buvo matyti, kad ji iš tokių, kurių, ko gero, buvo pilna Liuterio laikais, remiantis jo paties raštais: moteriai lygiai taip pat neįmanoma gyventi be vyro kaip nusikąsti savo pačios nosį. Grynai miesčioniško kraujo. Tėvas buvo turtingas pirklys; aš gydžiau jų šeimą, todėl ji atėjo pas mane. Labai jaudinosi, vos galėjo susitvardyti, bet drovėjosi ne per daugiausia.

„Gelbėkit mane, – prašė ji, – gelbėkit mane.“ Aš priminiau savo pareigą ir t. t., bet ji visiškai nieko nesuprato. Paaiškinau jai, kad įstatymas nejuokauja su tokiais dalykais. „Įstatymas?“ Ji tik žiūrėjo, nieko nesuvokdama. Aš patariau jai pasisakyti motinai: ši pakalbės su tėvu, ir bus vestuvės. „O ne, mano jaunikis nieko neturi, ir tėvas niekada man neatleis.“ Jie nebuvo susižadėję, ir ji pasakė „jaunikis“ tik todėl, kad negalėjo rasti kito žodžio, „meilužis“ yra romanų žodis ir kasdienėje kalboje jis skamba nepadoriai. „Padėkit man, argi jūs visai neturit širdies! Nežinau, ką aš padarysiu, nusiskandinsiu Norstriome!“

Man ėmė darytis pikta. Nėmaž nepajutau jai užuojautos, tokie dalykai visada lengvai sutvarkomi, kad tik būtų pinigų. Aišku, išdidumas truputį nukenčia. Ji kukčiojo ir šniurpsėjo, kalbėjo irzliai, galų gale krito ant grindų ir pradėjo spardytis, rėkti.

Ką gi, pasibaigė, žinoma, taip, kaip aš maniau; tėvas, netašytas vertelga, sušėrė jai porą antausių, galvotrūkčiais ištekino už kaltininko ir pasiuntė abu į povestuvinę kelionę.

Šitokių atsitikimų aš niekada per daug neėmiau į galvą. Bet man buvo skaudu šiandien dėl tos išblyškusios moterėlės. Kiek kančios ir liūdnuj pasekmių po tokio menko malonumo.

Pagarba žmogaus gyvybei – juk šie žodžiai mano lūpose buvo tik paprasčiausias melas, taip būna kiekvienam, kuris retkarčiais praleidžia valandėlę begalvodamas. Juk žmonių gyvybių knibždėte knibžda. O į svetimą, nepažįstamą, neregėtą žmogų niekas niekad nėra kreipęs ypatingo dėmesio, išskyrus nebent kai kuriuos keistuolius filantropus. Tą rodo tikrovė. Tą rodo pasaulio vyriausybės ir parlamentai.

O *pareiga*, kokia tai puiki priedanga nusišalinti, kad nereiktų daryti to, kas būtina daryti.

Tačiau juk negalima rizikuoti viskuo, padėtim, garbe, ateitimi, norint padėti svetimiems ir bereikšmiams žmonėms. Pasiškliauti tuo, kad jie tylės, būtų vaikiška. Draugė pakliūs į tokią pat bėdą, ši pakuždės žodį, kur galima rasti pagalbą, ir tuoj pagarsėsi. Ne, verčiau laikytis pareigos, nors ji tėra spalvinga uždanga, kaip Potiomkino kaimai. Tik aš bijau, kad taip dažnai kartodamas savo pareigos formulę galų gale pats ja nepatikėčiau. Potiomkinas apgaudinėjo tik carienę, o juk kur kas niekingiau apgaudinėti patį save.

— — —

Padėtis, garbė, ateitis. Tarsi aš kas dieną ir kas valandą nebūčiau pasirošęs susikrauti tą bagažą į pirmą laivą, atplaukusį su veiklos kroviniu.

Tikros veiklos.

Birželio 15

Vėl sėdžiu prie savo lango, lauke budi žydra naktis, po medžiais kužda ir šnara.

Vakare vaikštinėdamas mačiau vieną vedusių porą. Moterį tuoj pažinau. Dar nedaug metų buvo praėję, kai šokdavau su ja baliuose, ir dar neužmiršau, kad kiekvieną kartą, pamatęs ją, gaudavau dovanų nemigos naktį. Bet apie tai ji nieko nežinojo. Tada ji dar nebuvo moteris. Buvo mergina. Gyva svajonė: vyro svajonė apie moterį.

Dabar ji oriai žengė gatve, įsikibusi į vyro ranką. Apsitaisiusi buvo brangesniais rūbais negu kadaise, bet ne taip skoningai, miesčioniškiau; kažkoks išblėšęs ir pavargęs žvilgsnis, bet sykiu patenkinta žmonos mina, lyg savo pilvą būtų nešusi ant naujo sidabrinio padėklo.

Ne, nesuprantu aš šito. Kodėl taip esti, kodėl amžinai taip yra? Kodėl meilė kaip užburtas auksas, kuris rytojaus dieną pavirsta nuvytusiais lapais, nešvarumais arba pamazgomis? Iš žmonių meilės pasiilgimo juk gimė visa toji kultūros dalis, kuri nieko bendra neturi su alkio numalšinimu ar apsigynimu nuo priešų. Mūsų grožio pajautimas neturi kito šaltinio. Visas menas, poetinė kūryba, muzika gėrė iš jo. Tiek menkiausia modernioji istorinė tapyba, tiek Rafaelio madonos ar Steinleno mažytės Paryžiaus darbininkės, tiek „Mirties angelas“ ar „Giesmių giesmė“ ir „Dainų knyga“, choralai ar Vienos valsas, netgi gipso ornamentai tokiame paprasčiausiame name, kur aš gyvenu, kiekviena apmušalų figūra, porceliano vazos figūrėlės ir mano kaklaraiščio marginys, visa, kas skirta puošti ir gražinti, nuo ko priklauso sėkmė ar nesėkmė, visa kilo iš to, nors kartais labai aplinkiniais keliais. Ir tai ne kokios mano naktinės išmonės, bet šimtus kartų įrodyta tiesa.

Bet to šaltinio vardas ne meilė, o svajonė apie meilę.

O, antra vertus, visa, kas susiję su svajonės įkūnijimu, geidulio patenkinimu, visa, kas būna po to, mūsų potroškį padaro

kažkokį negražų, nepadorų. To negalima įrodyti, tai tik jausmas: aš taip jaučiu ir manau, jog visi taip jaučia. Žmonės vienas kito meilės istorijas laiko kažkuo žemu ir komišku, o dažnai nedaro net savoms išimties. O pasekmės... Nėščia moteris yra pasibaisėtina. Naujagimis kūdikis šlykštus. Mirtis retai nuteikia taip baisiai kaip kūdikio gimimas, toji košmariška riksmo, nešvarumų ir kraujo simfonija.

Bet svarbiausia pats aktas. Niekada neužmiršiu, kaip aš pirmą kartą po didžiuliais kaštonais mokyklos kieme išgirdau draugą aiškinant, „kaip tas būna“. Aš nenorėjau patikėti; teko pašaukti daugiau berniukų, ir šie patvirtino, juokdamiesi iš mano kvailumo, bet aš ir tada nelabai patikėjau, nubėgau lyg pakvaišęs. Argi mano tėvas su motina taip pat darė? Ir aš taip pat turėsiu daryti, kai užaugsiu, ir negalėsiu to išvengti?

Aš visada be galo niekindavau blogus berniukus, kurie rašinėdavo negražius žodžius ant sienų ir tvorų. Bet tuo metu man atrodė, kad pats Dievas užrašė negražų žodį ant žydro pavasario dangaus, ir kažin ar ne tada aš pirmą kartą susimąščiau, ar apskritai yra tas Dievas.

Dar ir šiandien nesu galutinai atsipeikėjęs, taip man buvo netikėta. Kodėl mes turim pratęsti savo giminę ir tenkinti savo potraukių tokio organo pagalba, kuri kelis kartus per dieną naudojama kaip priemonę nešvarumams pašalinti; kodėl negalėtų tai būti rimtas, gražus aktas, kurio metu justume ir didžiausią pasitenkinimą? Toks aktas, kuris būtų atliekamas bažnyčioje, visų akivaizdoje, kaip kad dabar tamsoje ir vienumoje? Arba Rožių šventykloje, saulei šviečiant, chorui giedant ir vestuviniškams šokant.

Nežinau, kaip ilgai aš vaikštinėjau šen bei ten po kambarį.

Lauke jau švinta, bažnyčios bokšto vėjarodis žvilga rytuose, šaižiai čirškia alkani žvirbliai.

Keista, kad prieš saulės tekėjimą oras visada sužvarbsta.

Birželio 18

Šiandien truputį vėšiau, pirmą kartą po gero mėnesio išjojau pasijodinėti.

Koks rytas! Iš vakaro anksti atsiguliau ir išmiegojau visą naktį. Retai kada miegu be sapnų, bet šią naktį sapnai buvo lengvi ir šviesūs. Aš nujojau į Haga parką, aplink Aido paviljoną, pro vasaros kavines. Ant krūmų ir krūmokšnių spindėjo rasa, drakėsi voratinkliai, šniokštė medžiai. Deva buvo kuo žvaliausiai nusiteikusi, po mumis dundėjo žemė, jauna ir gaivi kaip Velykų sekmadienio rytą. Prijojau nedidelę smuklę; žinojau ją, dažnai čia būdavau pavasarį, išjoges rytais pajodinėti. Nulipau nuo arklio ir vienu atsikvėpimu išgėriau butelį alaus, paskui apkabinau per liemenį rudakę merginą, ap sukau ją aplinkui, pabučiavau į plaukus ir nujojau sau.

Kaip dainoje.

Birželio 19

Taigi fru Gregorijus. Vis dėlto ji turėjo reikalą. Tiesa, truputį neįprastą.

Ji atėjo vėlai tą kartą, priėmimo laikas buvo pasibaigęs, ir ji sėdėjo laukiamajame viena.

Ji įžengė į kabinetą labai išblyškusi, pasisveikino ir sustojo vidury kambario. Aš parodžiau ranka kėdę, bet ji tebestovėjo.

– Aš sumelavau tada, – pasakė ji. – Nesergu: esu absoliučiai sveika. Visai apie ką kita norėjau pakalbėti su daktaru, tik neišdrįsau tuomet.

Apačioj gatve nudardėjo vežimas, aš priėjau ir uždariau langą, ir staiga įsiviešpatavusioje tyloje išgirdau, kaip ji pasakė, tyliai ir ryžtingai, bet truputį virpančiu balsu, lyg tvardydamasi, kad nepravirtų:

– Aš baisiausiai pradėjau šlykštėtis savo vyru.

Aš stovėjau, atsirėmęs nugarą į krosnį. Linktelėjau galvą, duodamas suprasti, kad klausausi.

– Ne kaip žmogum, – kalbėjo ji toliau. – Jis man visada geras ir malonus, niekad nėra pasakęs šiurkštesnio žodžio. Bet vis tiek jis man kelia baisiausių pasidarygėjų.

Ji giliai atsiduso.

– Nežinau, kaip man pasakyti, – tarė ji. – Ir tai, ko norėjau prašyti daktaro, labai keistas dalykas. Be to, gal jis apskritai neleistinas, jūsų supratimu. Juk aš nežinau, ką daktaras galvojat apie tokius dalykus. Bet kažkodėl aš jaučiu jums pasitikėjimą ir nežinau, kam šiuo atveju galėčiau dar atskleisti širdį, niekas kitas pasaulyje negalėtų man padėti. Ar nesutiktumėt, daktare, pakalbėti su mano vyru? Ar negalėtumėt jam pasakyti, kad aš sergu kokia nors liga, pavyzdžiui, moteriška, ir kad jam reikėtų susilaikyti nuo savo teisių, bent laikinai?

Teisių. Aš persibraukiau ranka per kaktą. Man akyse pasidarė tamsu, kai išgirstu tą žodį vartojant šitokia prasme. Viešpatie Dieve, kas atsitiko žmonių protams, kad jie iš to dalyko pasidarė teisės ir pareigas!

Aš nė valandėlės neabejojau, kad turiu padėti, jei tik įstengsiu. Bet ne tuoj sumečiau, ką pasakyti, norėjau, kad ji kalbėtų toliau. Labai galimas daiktas, kad mano užuojauta jai buvo sumišusi su tam tikra dalim paprasčiausio žingeidumo.

– Atleiskite, fru Gregorijus, – paklausiau aš, – ar seniai jūs vedę?

– Šešeri metai.

– O ar visada jūsų vyro teisės, kaip jas vadinate, buvo taip pat sunkiai pakeliamos kaip dabar?

Ji truputį paraudo.

– Visada buvo sunku, – pasakė ji. – Bet paskutiniu metu pasidarė stačiai nepakenčiama. Aš daugiau nebegaliu tverti, nežinau, kas man atsitiks, jei tai truks ir toliau.

– Bet, – įsiterpiau aš, – juk pastorius jau nebe jaunas. Man keista, kad jisai, būdamas tokio amžiaus, gali pridaryti jums šitiek... nemalonumų. Kiekgi jam metų?

– Penkiasdešimt šešeri, rodos, – ne, turbūt jau penkiasdešimt septyneri. Bet jis atrodo senesnis.

– O pasakykite man, fru Gregorijus, – ar jūs pati niekad nekalbėjot su juo apie tai? Ar nesakėt jam, kad tai kamuoja jus, ar neprašėt gražiuoju, meilumu, kad jis jūsų pagailėtų?

– Taip, vieną kartą esu prašiusi. Bet jis nepaklausė manęs. Girdi, iš kur mes galį žinoti, ar Dievas nežada mums padovanoti kūdikio, nors iki šiol nepadovanojo, ir todėl būtų labai didelė nuodėmė, jeigu mes nepildytume to, kas Dievo liepta, jei norime turėti kūdikį... Gal čia ir jo teisybė. Bet man taip sunku.

Aš negalėjau užgniauzti šypsenos. Koks gudrus senas lapinas!

Ji pastebėjo mano šypseną ir turbūt neteisingai ją suprato. Patylėjo valandėlę, lyg svarstydama; paskui vėl prašneko, tyliai, virpančiu balsu, o skruostai darėsi vis raudonesni ir tamsesni.

– Ne, jūs turit žinoti viską, – pasakė ji. – Gal jau ir atspėjot, juk jūs kiaurai mane permatot. Juk aš prašau, kad jūs meluotumėt dėl manęs, užtat turiu bent būti jums atvira. Galit mane smerkti. Aš neištikima žmona. Aš priklausau kitam vyrui. Ir todėl man pasidarė taip baisiai sunku.

Ji išvengė mano žvilgsnio tardama tuos žodžius. Bet aš, rodos, tik dabar ją pamačiau. Tik dabar pamačiau, kad kambaryje stovi moteris, moteris geidulio ir pagiežos kupina širdimi, gležnas žiedas, skleidžiantis aplinkui save meilės aromatą ir raudonuojuantis iš gėdos, kad tas aromatas toks sodrus ir stiprus.

Pajutau, jog blykštu.

Galų gale ji pakėlė akis ir sutiko mano žvilgsnį. Nežinau, ką ji tarėsi įžiūrinti jame, bet daugiau nebeturėjo jėgų išstovėti, susmuko ant kėdės ir ėmė pasikūkčiodama verkti. Gal jai pasirodė, kad visa tai aš palaikiau lengvabūdiškumu, gal net kad aš

abejingas ir kietos širdies ir kad ji be jokio reikalo atvėrusi savo širdį svetimam vyrui?

Aš priėjau artyn, paėmiau jos ranką, švelniai paglosčiau.

– Klausykit, neverkit, neverkit daugiau. Aš padėsiu jums. Aš prižadu.

– Ačiū, ačiū...

Ji pabučiavo man ranką, sudrėkino ją savo ašaromis. Dar kartą sunkiai atsiduso, ir pro ašaras nušvito šypsena.

Norom nenorom turėjau nusišypsoti.

– Bet jūs paikai padarėt, kad pasisakėt man, – tariau aš. – Ne todėl, kad reikėtų bijoti, jog aš galiu panaudoti piktam jūsų pasitikėjimą; bet tokius dalykus reikia laikyti paslapyje. Visada, be išimties, kol tik galima. O aš, žinoma, ir taip būčiau jums padėjęs.

Ji atsakė:

– Aš *norėjau* pasisakyti. Norėjau, kad tas, kurį aš gerbiu ir kuriuo pasitikiu, žinotų ir vis tiek manęs nesmerktų.

Po to išgirdau ilgą istoriją: vieną kartą, maždaug prieš metus, ji girdėjo pokalbį tarp manęs ir savo vyro, pastoriaus, – šisai sirgo, ir aš buvau nuėjęs vizituoti. Mes išsinekėję apie prostituciją. Ji prisiminė viską, ką aš kalbėjau, ir pakartojo dabar man – tai, pasak manęs, labai natūralus ir paprastas dalykas, tos vargšės merginos esančios taip pat žmonės, su jomis reikią ir elgtis kaip su žmonėmis ir t. t. Ji niekad negirdėjusi ką nors šitaip kalbant. Nuo tada ji pradėjusi gerbti mane ir todėl dabar išdrįsusi patikėti man savo paslaptį.

Visa tai aš buvau užmiršęs, visiškai... Betgi ką pirma mesi, tą paskui rasi.

Taigi aš prižadėjau pakalbėti su jos vyru dar tą pačią dieną, ir ji išėjo. Bet užmiršo pirštines ir skėtį, dėl to sugrįžo, pasiėmė ir vėl išbėgo. Ji švietė, spindėjo, smagi ir nerami kaip vaikas, kuris patenkino savo norus ir kurio laukia kažkas malonaus.

Nuėjau pas juos po pietų. Ji buvo paruošusi jį; taip buvo sutarta. Mudu kalbėjomės dviese. Jo veidas buvo dar pilkesnis, negu paprastai.

– Taip, – tarė jis, – mano žmona jau pasakė, kas yra. Nerandu žodžių, kaip man jos gaila. Mes taip vylėmės ir troškome, kad kada nors susilauksim kūdikio. Bet miegamųjų atskirti niekaip nesutiksiu, tą turiu pasakyti iš anksto. Juk tas taip neįprasta mūsų aplinkoje, tik duotų akstiną plepalams. O aš pagaliau juk senas žmogus.

Jis sausai nusikosėjo.

– Taip, – pasakiau, – aš, žinoma, neabejoju, kad pastoriumi žmonos sveikata svarbiau už visa kita. Be to, labai reikia tikėtis, kad mes galėsim vėl pamatyti ją sveiką.

– To ir meldžiu Dievą, – atsakė jis. – O kaip daktaras manot, kiek tai gali trukti?

– Sunku pasakyti. Bet pusę metų būtina absoliučiai susilaikyti. Paskui pažiūrėsime...

Jo veide yra dvi murzinai rudos dėmės; jos pasidarė dar tamsesnės ir aiškesnės, palyginti su bespalve oda, akys tartum susitraukė.

— — —

Jis jau kartą buvo vedęs prieš tai; labai gaila, kad numirė pirmoji žmona! Jo darbo kambarėje kabo išdidintas, juoda kreida pieštas jos portretas; kukli, liesa ir „dievobaiminga“ moteriškė, beveik tokia kaip Katarina fon Bora*.

Ji jam kaip tik buvo į porą. Gaila, kad numirė!

* Liuterio žmona. (Čia ir toliau – vert. past.)

RIMTAS
ŽAIDIMAS

I SKYRIUS

*...Aš kankinuosi, kai žinau,
kad kažkur kažkas
manęs laukia...*

Lydija mėgo maudytis viena. Šitaip jai labiausiai patikdavo, o be to, šią vasarą ji ir neturėjo su kuo maudytis. Bijoti irgi nereikėjo: kiek toliau, ant kalnelio, sėdėjo jos tėvas, tapydamas „pajūrio motyvus“, ir saugojo, kad niekas pašalinis neprieitų per arti.

Ji įsibrido į vandenį truputį aukščiau juosmens. Tada stabtelėjo, sunėrusi rankas ant pakaušio, kol išsisklaidė ratilai, ir ėmė žiūrėti į savo aštuoniolikmetį kūną, atsispindintį lygiam paviršiuje.

Paskui liuoktelėjo priekin ir nuplaukė link skaidrios lyg smaragdus gilumos. Malonu buvo duotis vandens nešamai – ji jautėsi tokia lengva. Plaukė ramiai ir tyliai. Ešerių šiandien nesimatė; kitais kartais ji mėgdavo su jais pažaisti. Sykį vos vieno nepagavo, stvėrusi už nugaros peleko.

Išlipusi į krantą, ji mikliai apsišluostė rankšluosčiu, o didumą paliko nudžiovinti saulei ir švelniam vasaros vėjeliui. Tada išsitiesė ant plokščio pakrantės akmens, kuris net blizgėjo, bangų nugludintas. Iš pradžių atsigulė ant pilvo ir leido saulei deginti nugarą. Visas kūnas buvo jau rudas rudas – kaip ir veidas.

Ir davė mintims valią. Galvojo, kad netrukus bus pietūs. Jie valgys rūkytą kumpį su špinatais. Visai neblogai – bet, šiaip ar taip, pietūs būdavo nuobodžiausias dienos metas. Tėvas mažai ką kalba, o brolis Oto sėdi tylus ir paniuręs. Juk jis, Oto, irgi turi savo rūpesčių. Čia toks inžinierių perteklius, ir rudenį jis važiuos į Ameriką. Vienintelis, kuris mėgsta plepėti prie stalo, tai Filipas. Bet jis niekad nepasakys to, kas būtų įdomu klausytis, – visą laiką tik apie nuosprendžius, juristų gudrybes, paaukštinimą ir kitokias banalybes. Kam jos gali rūpėti? Atrodo, kad jis tarškia tik todėl, kad kažkas kažką turi kalbėti. Ir vis savo trumparegėmis akimis ieško lėkštėje geresnio gabaliuko.

Tačiau ji vis dėlto labai myli ir tėvą, ir brolius. Kaip keista, kad šitaip nuobodu sėdėti prie padengto stalo su savo artimaisiais, kuriuos be galo myli...

Ji apsvirtė ant nugaros, pasikišo rankas po galva ir ėmė žiūrėti į dangaus žydrynę.

Ir galvojo: „Žydras dangus, balti debesys. Žydra ir balta – žydra ir balta... Aš turiu žydrą suknelę su baltais nėriniais. Tai mano geriausia suknelė, bet ne todėl aš ją labiausiai mėgstu. Visai dėl kitos priežasties. Nes su ta suknele aš buvau tą kartą.“

Tą kartą.“

Ir vėl toliau. „Ar jis mane myli? Taip, taip. Žinoma, kad myli. Bet ar myli tikrai – tikrai?“

Ji prisiminė vieną vakarą visai neseniai – jie tada vieni sėdėjo alyvų pavėnėje. Jis staiga pernelyg drąsiai pabandė ją paglamonėti, ir ji išsigando. Bet, matyt, ir jis pats greitai suprato negerai padaręs, nes paėmė jos ranką, tą ranką, su kuria ji gynėsi, ir pabučiavo, tartum norėdamas pasakyti: „Atleisk.“

„Taip, – galvojo ji, – jis tikrai mane myli.“

„Aš myliu jį. Aš myliu jį.“

Ji taip užsisvajoję, kad net lūpos judėjo drauge su mintimis, ir mintys pavirto kuždesiu: „Aš myliu jį.“

Žydra ir balta – žydra ir balta... ir bangų mūša – mūša – mūša.

Staiga jai dingtelėjo mintis, kad tik šią vasarą ji sužinojo, kaip gera maudytis vienai. Kažin kodėl? Bet vis dėlto gera. Šiaip jau, kai merginos maudosi drauge, jos visada klykauja, juokiasi ir dūksta. Daug geriau vienai, gali tylumoj klausytis, kaip vanduo pliuškena į akmenis.

Rengdamasi ji niūniavo dainele:

*Tą dieną mes stovėsime greta,
Švies žvakė ant altoriaus uždegta,
Ir kunigas paklaus tave tenai,
Ar būsi mano amžinai.**

Bet žodžių netarė, tik niūniavo melodiją.

— — —

Dailininkas Stilė nuo neatmenamų laikų kiekvieną vasarą nuomodavo raudonai dažytą žvejų namelį nuošaliai šcheruose. Jis tapė pušis. Vienu metu buvo sakoma, kad jis atradęs šcherų pušį, kaip kad Edvardas Bergas atrado šiaurinės Švedijos beržynėlius. Jis labiausiai mėgdavo piešti pušis po lietaus, kai drėgni kamienai žvilgėdavo saulėkaitoje. Bet jam neberekėjo nei lietaus, nei saulės, norint jas nupiešti, – jis žinojo jas atmintinai. Tačiau jis neniekino vakaro saulės, kada raudoni jos atspindžiai dega ant plonos, šviesiai rausvos žievės palei viršūnes ir gumbuotose susiraičiusiose šakose. Septintam dešimtmetyje jis gavo medalį Paryžiuje. Garsiausia jo pušis kabojo Liuksemburgo galerijoje, taip pat pora buvo Nacionaliniam muziejuje. Dabar – baigiantis paskutiniam dešimtmečiui – jam jau buvo gerokai virš šešiasdešimties, auganti konkurencija jį truputį nustūmė į šalį. Bet jis dirbo energingai ir uoliai, kaip ir visą savo sunkų gyvenimą, ir sugebėjo netgi parduoti savo pušis.

* Eiliuotus tekstus šioje knygoje vertė L. Petravičius.

– Tapyti yra joks menas, – sakydavo jis, – tą aš mokėjau prieš keturiasdešimt metų ne blogiau, negu dabar. – Tačiau parduoti – štai kur menas, daug reikia laiko, kol išmoksti.

Paslaptis buvo gana paprasta: jis parduodavo pigiai. Ir todėl visai pakenčiamai vertėsi su žmona ir trimis vaikais, ir Dievas padėjo, ir viskas buvo gerai. Dabar jis jau keleri metai buvo našlys. Mažutis, gyslotas ir kaulėtas, su skaisčios, rausvos odos lopeliais, prasišviečiančiais daiktais pro vešlią barzdą, jis pats buvo panašus į seną šcherų pušį.

Tapymas buvo jo amatas; tačiau jo numylėtinė buvo muzika. Kadaisė jis su malonumu dirbo smuikus ir svajojo įspėti smuikų gamybos paslaptis. Seniai tas buvo. Tačiau, įsikandęs pypkę, jis mielai čirpindavo savo smuikelę saliečių šokiuose šeštadienio vakarais.

Ir baisiai džiaugdavosi, kai gaudavo dainuoti antruoju bosu kvartetuose. Todėl šiandien per pietus buvo gerai nusiteikęs.

– Padainuosim šįvakar, – tarė jis. – Baronas skambino, kad atvyks su Šernbliumu ir Liovenu.

Baronas turėjo nedidelį dvarelį kitapus įlankos ir buvo artimiausias kaimynas iš turčių tarpo. Kandidatas Šernbliumas ir notaras Liovenas pas jį svečiavosi.

Lydią staiga pakilo ir apsimetė turinti reikalą virtuvėje. Jos skruostai degte degė.

– Aš nedainuosiu, – burbtelėjo Filipas.

– Didelio čia daikto, – sumurmėjo tėvas.

Mat kvartetas buvo su šiokiu tokiu trūkumu: jis turėjo du pirmuosius tenorus. Senis Stilė dar tebedainavo puikiu antruoju bosu. Baronas tvirtino galįs bet kuriuo balsu traukti „vienodai nuostabiai blogai“, tačiau pasiliko prie pirmojo boso. Šernbliumas dainavo antruoju tenoru. O pirmojo tenoro garbę ir atsakomybę dalinosi Filipas ir Liovenas. Filipo tenoras buvo nestiprus, švelnus ir tyras; neabejotinai lyrinis. Tuo tarpu Liovenas turėjo

stiprų tenorą, kurio galinguose garsuose Filipas beviltiškai paskęsdavo. Jis sakėsi buvęs kviestas dainuoti Operoje. O Filipas didžiuodavosi, žinodamas, kad yra nepakeičiamas, kada reikėdavo atlikti subtilesnius dalykus, nes jo konkurentas turėjo savo lyroj tik dvi stygas: *forte* ir *fortissimo*. Be to, notaro Lioveno karštą meilę dainai kartais įveikdavo priešas: apniktas aistros, jis iškreipdavo melodiją arba pagaudavo gaidį.

Oto nutraukė tylą prie stalo.

– Na jau, – pasakė jis, – vis tiek dainuosi. Negirdėjau tokio tenoro, kuris įstengtų suvaldyti gerklę, kai kiti uždainuoja.

– Gali juk dainuoti tą, kas tinka tavo balsui, – įsiterpė tėvas.

Filipas sėdėjo truputį įsižeidęs ir baksnojo šakute špinatus. Jis galvojo, kad, galimas daiktas, leistūsi sugundomas padainuoti „Warum bist du so ferne“, gal dar „Kornmodsglansen“. Prisiminė, kaip jie praėjusį kartą dainavo „Warum“. Liovenas paleido gerklę, bet baronas staiga pabarbeno kamertonu į pušos taureę ir pasakė:

– Užsičiaupk, Liovenai, tegul Filipas dainuoja, nes čia tik jis gali!

Ir prisiminė, kaip ilgesingai, švelniai ir gražiai jis tą kartą padainavo.

Lydija atsisėdo į savo vietą prie stalo.

– Man pavyko sužinoti, ką mes gausim vakarienei, – pasakė ji. – Vėl kumpio, strimelių, silkių, bulvių ir Oto ešerių. Tai ir viskas.

– Ir degtinės, ir alaus, ir pušos, ir konjako, – papildė Oto.

– O ko dar bereikia? – pasakė senis Stilė. – Juk vis tai puikios Dievo dovanos.

— — —

Rugpjūčio saulė jau linko prie laidos, kai mažytis barono bur-lavis išniro pro iškyšulį. Vėjas buvo nutilęs. Burės subliūško, teko griebtis irklų. Netoli prieplaukos bures nuleido, irkluotojai padėjo

irklus, baronas padavė toną kamertonu ir, laiveliui tykiai supantis plataus užtekio vilnyse, trys vyrai užtraukė Belmano* trio:

*Rimsta jūroje banga,
Vėjų gausmas tylą,
Kai pakrantėje styga
Užgauta prabyla.
Mėnulis teka,
Švinta vandenys šalti,
Žydinčios šakos
Saldžiai pakvimpa naktį.
Laumžirgis aukso sparnu
Liečia gelmes vandeny,
Sidabražvynė žuvytė
Islenda mūs paklausyti.*

Tyra ir graži daina skambėjo virš vandens. Du seni žvejai, kurie tiesė tinklus, liovėsi dirbę ir ėmė klausytis.

– Bravo! – suriko senis Stilė nuo priplaukos.

– O, visai neblogai, Liovenai, – pasakė baronas, – išskyrus tą „sidabražvy-ynė...“ Čia labiau pritiktų Filipui. Betgi labą dieną visiems! Labą dieną, senas nenaudėli, ar turi konjako? Viskio mes patys atsivežėm. Labą dieną, mieloji, gražioji, saldžioji mum mum, – baronas sulig kiekvienu epitetu siuntė riteriškus oro bučinius, – freken Lydija! Sveiki, vaikinai!

Baronas Froitigeris buvo rudai įdeges, vėjo nugairintas, lyg plėšikas iš teatro scenos su juoda Nabukodonosaro barzda. Jam jau nedaug trūko ligi penkiasdešimties, bet jis buvo išsaugojęs savo jaunystę, nes gyvenimą lengvai leido. Vargai ir rūpesčiai nekibo prie jo. Šiaip jau jis buvo daug patyręs ir pats sakydavo, kad

* Karlas Mikaelis Belmanas (1740–1795) – žymus švedų poetas, pats kūręs melodijas savo eilėraščiams.

baisiausia buvę tada, kai turėjęs būti pakartas už arkliavagystę Arizonoje. Ir iš tiesų jaunystėje jis buvo geras padauža ir išbandė laimę įvairiose pasaulio vietose. Mokėjo jis daug ką. Buvo išleidęs kelionių apybraižų rinkinį, kurio originalios ir malonios melagystės suteikė jam literato vardą, jis kūrė ir valsus, kurie buvo šokami dvaro baliuose. Prieš keletą metų, gavęs palikimą, nusipirko nedidelį dvariuką saloje, kur, prisidengdamas žemdirbyste, leido laiką medžiodamas vandens paukščius ir merginas. Bet taip pat domėjosi ir politika. Per paskutiniuosius rinkimus jis buvo iškeltas į Riksdago kandidatus nuo liberalų ir gal būtų buvęs išrinktas, jei bent būtų pripažinęs reikalą išreikšti kokią nors aiškesnę nuomonę blaivininkystės klausimu.

Su akinamai balta flaneline eilute ir sena neaiškios formos murzina šiaudine skrybėle ant galvos užsoko jis ant liepto ir sukvietė aplink save kvartetą. Notaras Liovenas, išnašus, švie-siaplaukis ir raudonskruostis, kiek aptukęs, lėlės dailumo vyras, atsistojo reikiama poza ir pabandė paimiti keletą aukštų tonų. Kandidatas Šernbliumas, plačiapetis, jaunas vermlandietis, drovių, gilių akių, laikėsi daugiau antrame plane. Senis Stilė ir Filipas prisijungė prie jų, baronas padavė toną, ir, traukdami „Dainų vėliava vėl pakelta“, nužygiavo visi į Raudonąjį namą, kur mažytėje verandoje pro apynių kekes spindėjo buteliai ir taurės.

Vis labiau temo, ir blyškiam šiaurės danguje jau sužibo šviesi rugpjūčio vakarų žvaigždė Kapela.

Lydija stovėjo verandoje. Ji kone visą vakarą bėgiojo iš verandos į virtuvę ir iš virtuvės į verandą ir triūsė su „rykais“ – taip ji vienu vardu vadino butelius, stiklus ir visą kitą namų inventorių. Šeimininkavo vienų viena, nes Augusta, jų sena tarnaitė, kuri jau tarnavo pas juos dvylika metų, čirkšdavo kiekvieną kartą tarsi įkaitęs lygintuvas, kai užklysdavo svečių, ir iš principo nesirodė.

Dabar Lydija buvo truputį pavargusi.

Tylų vakarą viena po kitos skambėjo dainos, pajvairinamos tarpais smulkiais tenorų kivrčiais, kurie vėl buvo užmiršti prie

skambančių stiklų, pripiltų trijų rūšių „gaivinančių“ svaigalų. Dabar dainininkai ramiai sėdėjo ant suolo verandoje. Lydija stovėjo ir žiūrėjo į pilkėjančias sutemas, klausėsi vyrų pokalbio, bet beveik nieko negirdėjo, jos akys buvo pritvinusios ašarų, širdį slėgė kažkoks ilgesys. Kai mylimasis būdavo su kitais vyrais, jai atrodydavo, kad jis taip toli nuo jos. O tuo tarpu jis sėdėjo vos už trijų žingsnių.

Ji išgirdo tėvo balsą:

– Buvai parodoj, Froitigeri?

Tai buvo 1897 metų didžiosios parodos vasara.

– Taip, žvilgtelėjau vakar, būdamas mieste. Ir, pagal seną papratimą, – juk aš esu matęs mažiausiai šimtą kolosalių pasaulinių parodų – vos tik įėjęs paklausiau: kur pilvo šokis? Argi nėra pilvo šokio! Vos neapalpau. Tokios būklės ir įgriuvau į parodą. Tarp kitko, ar yra ten kas tavo?

– Nė velnio. Aš nedalyvauju parodose. O parduodu vis tiek. Aš irgi buvau praėjusią savaitę nuėjęs. Iš tikrųjų yra kuo pasigėrėti. Vienas danas nutapęs tokią saulę, kad stačiai negali į ją žiūrėti, spigina akis. Puikus darbas! Bet argi galas ten išmoks visas tas modernias gudrybes? Aš jau senas. Į sveikatą, Liovenai! Tu nieko negeri, Šernbliumai, į sveikatą! Kadaisė, apie aštuoniasdešimtuosius metus, ėmiau jaustis pasiutusiai nemodernus ir įsigėdžiau prisitaikyti prie savo meto skonio. Saulėlydžiai buvo nebemadingi, mano pušys pradėjo nusibosti. Tada aš nudrėbiau „Tvartai darganoje“. Ir užsigviešiau parduoti jį Fiurstenbergo arba Gioteborgo muziejui. Bet ką jūs pasakysit: atsidūrė jis Nacionaliniam muziejui, ten ir dabar tebėra. Tuo aš pasitenkinau ir sugrįžau atgal prie seno. Taigi!

– Į sveikatą, senas nenaudėli, – pasakė Froitigeris. – Mudu su tavim esam lig valiai prisižiūrėję pasaulio gudrybių. Liovenas gali žvelgti tik aukštyn, nes jis tenoras. O Šernbliumas per jaunus. Jauni žmonės mato tik save ir į mus, vyresnius, žiūri kaip į antrą paveikslo planą. Argi ne taip, Arvidai?

Lydija krūptelėjo, išgirdusi šį vardą. Arvidai... Kaip galėjo kas kitas jį šitaip vadinti?

– Į sveikatą! – atsakė Šernbliumas.

– Pralinksniuk, vaicine, – nesiliovė baronas. – Matyt, sėdi ir ilgiesi savo kalnų Vermlande?

– Ten nėra kalnų, vertų dėmesio, – pasakė Šernbliumas.

– Iš kur aš galiu žinoti? – pasakė Froitigeris. – Aš visur buvau, išskyrus Švediją. O su Vermlandu neturėjau jokių reikalų, tik mano senelė jaunystėje buvo įsimylėjusi Gejerį. Bet jis ją atstatė. Mat, Gejeris su mano senele čiužinėjo kartu po vieną ežerą Vermlande – ar yra ten toks ežeras Friukenas? Taip, iš tikrųjų Friukene, kažkada šio šimtmečio pradžioje. Sakysim, 1813-aisiais, nes tais metais buvo šalta žiema. Bet senelė ėmė ir išsitiesė ant ledo, o Gejeris pamatė jos kojas. Šios buvo gerokai storesnės ir trumpesnės, negu jis įsivaizdavo. Taip ugnis ir išblėso. O mano senelis, įmonininkas ir praktiškas vyras, nesivaikęs grožio, paėmė ją. Dėl to aš ir vadinuosi Froitigeris ir apskritai esu, sėdžiu čia ir mėgaujuosi gamtos grožybėmis. Taigi!

Notaras Liovenas jau kuris laikas aiškiai negalėjo nustigti vietoje. Kosėjo, krenkštė. Paskui staiga atsikėlė ir užtraukė ariją iš „Minjon“. Jo gražus balsas skambėjo labai išraiškingai ir švelniau, negu paprastai: „Ji negalėjo patikėti – savo vaikišku naivumu – kad dėkingumo aistra – buvo meilė per trumpa...“

Lydija nulipo ant smėlėtos aikštelės palei verandą ir skabė bei maigė pirštais raugerškio lapus. Kandidatas Šernbliumas pakilo ir atsistojo prie verandos turėklų, kur prieš tai ji stovėjo. Lydija pamažu nuėjo link sodo vartelių. Jau buvo kone tamsu tarp gyvatvorių. Ji sustojo prie alyvų lapinės. Iš čia girdėjo Lioveno balsą: „Ateik, o pavasari, savo spalvom nudažyk jos skruostus ir širdį tu...“

Taip, čia, žinoma, pagavo gaiduką ant si bemol.

Ji išgirdo žingsnius smėlyje.

Pažino žingsnius. Puikiai žinojo, kas ateina. Ir pasislėpė lapinėje.

Tylus balsas:

– Lydija?

– Miau! – atsiliepė lapinėje.

Bet tuoj pat ji ėmė gailėtis, jai pasirodė kvaila miaukti kaip katei ir net nesuprato, kodėl taip padarė. Dėl to ištiesė rankas, pasitikdama jį.

– Arvidai! Arvidai!

Jų lūpos susitiko ilgam bučiny.

Kai pagaliau atsipeikėjo, jis tyliai pasakė:

– Ar aš tau nors kiek patinku?

Ji įkniaupė savo galvą į jo krūtinę ir tylėjo.

Po valandėlės pasakė:

– Ar matai ana tą žvaigždę?

– Taip.

– Ar tai Vakarinė?

– Ne, negali būti, – atsakė jis. – Vakarinė šiuo metu jau nusileidusi. Čia tikriausiai Kapela.

– Kapela. Koks gražus vardas.

– Taip, gražus vardas. Bet jis reiškia tik „Ožką“. O kodėl ši žvaigždė vadinasi „Ožka“ – nežinau. Apskritai nieko nežinau.

Abu stovėjo tylėdami. Kažkur toli šaukė griezlė.

Jis pasakė:

– Nejaugi aš tau patinku?

Ji vėl įkniaupė galvą į jo krūtinę ir tylėjo.

– Kaip tau atrodo, ar Liovenas gražiai dainavo? – paklausė jis.

– Aha, – atsakė ji. – Jis turi gražų balsą.

– O ar Froitigeris ne linksmas?

– Taip. Smagu jo pasiklaudyti. Jis turbūt ir šiaip neblogas.

– Ne, atvirkščiai...

Jie stovėjo susiglaudę ir, linguodami į šalis, gėrėjosi žvaigždėmis.

Paskui jis pasakė:

– Juk per tave Liovenas gaudo gaidžius, kai per daug įsijausmina, ir dėl tavęs Froitigeris visą laiką giriiasi. Jie abu tave įsimylėję. Dabar žinai. Todėl gali pasirinkti.

Jis nusijuokė. Ir tada ji pabučiavo jam į kaktą.

O po valandėlės sušnibždėjo, pusiau sau:

– Kad galėtum žinoti, kas slypi viduje...

– Nieko ypatingo ten nėra, – atsakė jis. – Ir ne visada malonu žinoti...

Ji atsakė, žvelgdama jam tiesiai į akis:

– Aš *tikiu* tavim. Ir man to gana. Ir vien to, kad tu būsi žiemą Stokholme, kad mes galėsim retkarčiais pasimatyti, vien to man gana. Juk tau reiks atidirbti bandomuosius metus.

– Taip, – atsakė jis, – tikriausiai. Mokytoju, žinoma, nemanau tapti. Per daug beviltiška. Bet dabar, būdamas filosofijos kandidatas, lengvai galiu atlikti bandomuosius metus. Ir kol kas mokytojausiu – belaukdamas.

– Taip... ko belaukdamas?

– Nežinau. Gal apskritai nieko. Kol galėsiu padaryti ką gero. Ne, mokytojas nenoriu būti. Negaliu įsivaizduoti šitokios ateities – *savo* ateities.

– Taip, – tarė ji, – ką gali žinoti žmogus apie ateitį? Jie stovėjo tyliai, tylių žvaigždžių nušviesti.

Paskui ji tarė, prisiminusi jo žodžius, pasakytus verandoje:

– Argi tavo Vermlande nėra aukštų kalnų? Maniau, kad yra.

– O ne, – tarė jis, – ten yra aukštesnių kalnų, negu čia, bet tikrų kalnų nėra ir ten. Ir aš nemėgstu kalnų – tiesa, mėgstu po juos laiptoti, bet nepatinka gyventi jų suspaustam. Mes kalbame apie kalnų landšaftą – verčiau sakytume: slėnių landšaftas. Juk žmonės gyvena slėniuose, o ne kalnų viršūnėse. Ir kalnai užstoja saulę kaip aukšti namai skersgatvyje, dėl to mano tėviškėje kone visą popietę viešpatauja šaltos sutemos. Tik trumpą valandėlę dienos metu ten tikrai gražu: kai saulė tiesiai pietuose, ar kiek anksčiau, kai ji ties Klarelveno slėnių; tada viską nutvieskia maloni šviesa, žvelgi į pietus, į saulę ir šviesą atviro slėnio platybėje ir galvoji: štai ten pasaulis.

Lydija klausėsi jo žodžių išsiblaškiusi. Girdėjo „saulės šviesa“ ir „štai ten pasaulis“. Ir girdėjo griežlę laukuose.

– Taip, pasaulis, – pasakė ji, – pasaulis... Ar tiki, Arvidai, kad mes galėtume susikurti savo vienu mažytį pasaulėlį?

Jis atsakė, taip pat išsiblaškęs:

– Reikia pamėginti.

Staiga iš verandos pasigirdo barono balsas:

– Dainininke! Dainininke! Negaišink!

Ji apkabino rankomis jo kaklą ir sušnibždėjo tiesiai į ausį:

– Aš tikiu tavim. Aš tikiu tavim. Ir galiu palaukti.

Vėl pasigirdo Froitigerio balsas:

– Dainininke!

Skirtingais sodo takeliais nuskubėjo jie prie verandos ir ten atėjo iš priešingų pusių.

Lydija stovėjo prie atviro lango savo kambary ir ašarotomis akimis žiūrėjo į vasaros naktį. Toli įlankoje ji matė mėnesienos nušviestą laivelį, kuriame plaukė dainininkai. Padėję irklus, jie dainavo serenadą jos garbei.

Jie dainavo „Warum bist du so ferne“. Notaro Lioveno tenoras gražiai skambėjo tyloje naktyje. Baronas Froitigeris dainavo ir pirmuoju, ir antruoju bosu, bent pats taip manė. O tarp jų ji galėjo girdėti savo mylimojo balsą:

*Warum bist du so ferne,
O, mein Lieb!
Es leuchten mild die Sterne,
O, mein Lieb!
Der Mond will schon sich neigen
in seinen stillen Reigen.
Gute Nacht, mein süßes Lieb.
Gute Nacht, mein Lieb.**

* Kaip man prisaukt tave čia, / O mylima! / Sidabro žvaigždės šviečia, / O mylima! / Dangum mėnulis irias / Ir leidžiasi už girios. / Labanakt, mana širdie, / Labanakt, sudie (vok.).

Lydija susmuko ant kėdės ir pravirko iš laimės ir nuovargio. Paskui staiga pasiėmė senovišką gėlių vazelę iš paaukuoto sidabro su melsvai žalsva porceliano rankenėle – vazelė kabojo ant vinies po nedideliu veidrodžiu – ir ėmė ją bučiuoti, vilgydama ašaromis. Vazelė buvo jos motinos – motina nešėsi joje savo vestuvinę puokštę.

— — —

Daina nutilo, laivelis tolo nuo lygių irklų mostų. Liovenas su Šernbliumu darbavosi irklais, o Froitigeris vairavo. Ir ar dėl to, kad visi trys buvo įsimylėję tą pačią merginą, ar dėl ko kito, bet nė vienas nesakė nė žodžio.

Baronas atrodė paniuręs prie vairo. Sėdėjo ir galvojo, ką pasakė ir ko nepasakė. Ar pasipiršo, ar ne? Turint galvoj merginą, jis, žinoma, tiesiai nepasipiršo, tik neaiškiai davė suprasti, probėgšmais, kad ji jo pirmoji tikra meilė. Bet vienu metu, po grogo, jie sėdėjo dviese su seniu Stile, ir tada jis tikriausiai prastarė ką nors aiškiau ir ryžtingiau, nes puikiai prisiminė, kaip senis Stilė atsakė: „Tu ir Lydija? Tuoktis? Ar tu gėdos neturi, senas paršė!“

Notaras irklavo dešiniuoju irklu ir žiūrėjo į žvaigždes. Pergalvojo mintyse visas dainas, kurias vakare dainavo. Ir žinojo nedvejodamas, jog dainavo taip, kad bet kokią širdį turėjo suminkštinti. Be abejo, keletą kartų ir nusidainavo. Bet vis dėlto – vis dėlto! Manė, jog gali tikėtis pačio geriausio.

Kandidatas Šernbliumas sėdėjo užsimerkęs ir irklavo kairiuoju irklu. Jis galvojo apie Lydijos žodžius, kuriuos girdėjo pavėnėje. Ji pasakė: „Aš tikiu tavim.“ O Dieve, kaip gerai! Labai džiugu ir gera – jei tuo viskas būtų baigęsi... Bet paskui ji pasakė: „Aš galiu palaukti...“ O čia jau negerai – negerai! Aš kankinuosi, kai žinau, kad kažkur kažkas manęs laukia. Kad kažkas kažko laukia iš manęs. Jeigu mane visą laiką persekios toji mintis, tada nieko iš manęs neišeis...

„O apskritai, – pagalvojo jis, – man dvidešimt dveji metai, juk visas gyvenimas prieš akis. Susirišti dabar – visam gyvenimui! Ne, reikia saugotis, kad nepakliūtum į pinkles. Pirma reikia nors truputį pagyventi.“

Bet tuo pat metu per visą kūną perbėgo šilta banga, kai prisiminė jos pabučiavimus. Ir galvojo pats sau vienas, ar ji iš tikrųjų dar nekalta.

Šitokių minčių kamuojamas, sėdėjo Šernbliumas užsimerkęs, sukandęs dantis ir irklavo kairiuoju irklu perlą nakties vandenį, kuriame atsispindėjo eglė viršūnės žvaigždės.

— — —

Niūroka, pilka ir tyli spalio pradžios diena.

Arvidas Šernbliumas ėjo Zoologijos sodo taku – ten, kur guobos palinkusiais juodais kamienais bėga pakrante nuo pat tylaus užtekio link dantytų Skanseno kalvų. Parodos rajonas jau buvo toli.

Paroda buvo uždaryta prieš keletą dienų. Jis stabtelėjo valandėlę ir atsigręžė atgal. „Senajo Stokholmo“ kartoninės sienos jau buvo nudraskytos lietaus ir vėjo, praėjusios vasaros gražus mūgės miestelis kasdien buvo vis labiau niokojamas. Tačiau aukštai dar švytėjo spalvingas Pramonės paviljono kupolas su keturiais minaretais, o žemai vakaruose kaip tik šiuo metu, prasiskverbusi pro debesų plyšį, pačiam miestą užgulusio rūko pakrašty spindėjo saulė, ji švietė kaip senas nublankęs su apsitrynusiais paausinimais sidabras.

Arvidas nužvelgė saulę, miestą ir parodą ilgu žvilgsniu, lyg sakydamas „Sudie, mes vėl pasimatysim“, ir nuėjo savo keliu.

Jis ką tik buvo pradėjęs bandomuosius metus; pagrindinės disciplinos buvo „gimtoji kalba, istorija bei geografija“, ir kone tuo pat metu per tolimą giminaitį, Markelį gavo korektoriaus ir mokinio vietą dideliame dienraštyje. Bet apie tuos dalykus jis dabar negalvojo. Galvojo apie Lydiją.

Nepraeidavo nė diena, netgi valanda, kad jis jos neprisimintų. Ir dažnai galvodavo: „Čia tikriausiai jau meilė: bijau, kad nebūtų taip...“ Bet jis buvo nusistatęs ne lankyti ją Stokholme, o palikti viską atsitiktinumui. Jie nieko tikro ir nesutarė tą paskutinį vakarą Runmare – o be to, jie tada nežinojo, kad matosi paskutinį kartą tą vasarą... Bet apsilankyti jos namuose nesiryžo. Senis Stilė ir broliai, be abejo, laikė jį maloniu vasaros pažįstamu ir, ko gero, nustebtų, jeigu jis staiga pasirodytų mažoje ateljė Pietų priemiestyje. Tai būtų visiškai tolygu atskleisti paslaptį, kad „kažkas yra“ tarp jo ir Lydijos. Nes nei Filipas, nei Oto, nei senis nė valandėlę nepatikėtų, kad jis atėjo dėl jų...

Ne.

Staiga per kelią nuliuksėjo voveraitė jau rudeniškai pasišiaušusiu, papilkėjusiu kailiuku, stabtelėjo, atsitūpė ant užpakalinių kojų ir pasižiūrėjo į Arvidą – smalsiai, juokingai ir nedrąsiai, bet jam pasirodė, jog truputį koketiškai. Jis sustojo ir ėmė žiūrėti į juodas žvėrelio akis. Bet dėl to voveraitė kažkodėl sunerimo. Ir bemat dingo medyje, spirale apskriejusi kamieną...

Arvidas nuėjo keliu pro Sirishovą link Rosendalio ir tada pasuko į dešinę. Čia šakojosi daugybė takų, ir jis pasirinko pirmą pasitaikiusį.

Ne, aplankyti jos jis negali. O gal parašyti jai ir pakviesti į pasimatymą kur nors, pavyzdžiui, Zoologijos sode? Be abejo, tai nebūtų palaikyta įžeidimu – po tų visų bučinių praėjusių vasarą... Bet...

Bet rašyti jai buvo nedrąsu, nes jis nieko negalėjo pasiūlyti. Juk jis dar buvo niekas – visiškai niekas.

Arvidas Šernbliumas žinojo savo vertę, bet jam trūko pasitikėjimo. Jis nelaike savęs koku nenusisėkusi ar beverčiu, bet buvo nepatenkintas, kad artimiausiu metu negalės panaudoti savo gabumų, kurių neabejotinai turėjo. Ir blogiausia buvo, kad jis bijojo pasikliauti savo jausmais. Jis ir prieš tai buvo keletą kartų įsimylėjęs, bet tai praėjo...

Ne, verčiau pažiūrėti, ką laikas parodys. Tegul sprendžia atsitiktinumas...

Jis sustojo ir ėmė lazdele braižyti kelio dulkėse.

O pagaliau kas iš to išeis – kas bus? Apie vedības jis negali nė galvoti. O... „suvedžioti“ ją?

Net nedrįso pagalvoti apie tai. Jeigu pavyktų, juk jis nustotų ją gerbęs. O jei nepavyktų, jis visiškai netektų pagarbos sau.

Bet... o Dieve, kaip aš jos ilgiaus! Kad nors kartą ją sutikčiau, nors kartą pamatytčiau...

Taip, matyti jis matė ją vieną kartą rudenį. Tai buvo tą vakarą, per karaliaus viešpatavimo jubiliejų su iliuminacijomis, fejerverku, tokioj žmonių kamšatyje, kad vos galėjai pajudėti. Jis stovėjo suspaustas Niubruplano ir Birgerjarlsgatano kampe, kur pro šalį važiavo kortežas su gražiausiu Europos karalium – kone septyniasdešimties metų vyru – jis stovėjo karietoje lyg koks Romos triumfatorius... Senas silpnagalvis smuklininkas stačiai pakvaišo, bijodamas anarchistų, ir ėmė rėkti: „Nužudys karalių, nužudys karalių!..“

Po akimirkos jis pamatė Lydijos veidą vos už kelių metrų nuo tos vietos, kur pats stovėjo. Jis buvo taip suspaustas, kad negalėjo net pakelti rankos ją pasveikinti. Turėjo pasitenkinti galvos linktelėjimu – ir nenukelta skrybėle! Dar dabar rauda prisiminęs. Bet ji matė jį ir palenkė galvą atsakydama.

Paskui spūstyje jie buvo nunešti į skirtingas puses.

Visą vakarą jis slankiojo tai šen, tai ten, vildamasis ją vėl sukurti...

Iš krantinės Striomgatane jis matė, kaip ant stogo, viename pilies sparne, juda mažytės juodos figūrėlės. Tai buvo karalius ir kilmingieji svečiai, išėję pažiūrėti fejerverko. Staiga minioje aplink Arvidą pakilo bruzdesys, jis išgirdo, kaip kažkas pasakė, kad karalius dainuojąs, o kitas pridūrė, jog tai esanti arija iš „Roberto“. Arvidui tikrai lyg pasigirdo arfos garsai.

Tačiau Lydijos jis nebesutiko...

„Keista, kad aš jos niekad nematau, – galvojo jis. – Visą laisvą laiką klaidžioju gatvėmis ir gatvelėmis, kur tik viliuosi ją sutikti.“

Iš tikrųjų jis kone kiekvieną dieną po du tris kartus pereidavo Vesterlongatanu. Ji gyvena Pietų rajone ir, be abejo, kai kada turi reikalų šiaurinėje miesto dalyje. O tada, aišku, turėtų eiti Vesterlongatanu. Kartais jis pasukdavo ir Didžiuoju Niugatanu arba Šepsbrunu. Bet tikriausiai tuo metu ji eidavo Vesterlongatanu.

Ir užtat keista, kad šiandien jis slankiojo po Jurgordeną.

— — —

Jis atsisėdo ant suoloelio.

Čia dar buvo šviesu. Arti nebuvo didelių medžių, galėjai norėdamas net skaityti.

Arvidas Šernbliumas staiga prisiminė, kad turi švarko kišenėje porą knygelių. Tas knygeles jis buvo įsigijęs su tam tikru tikslu ir žadėjo perskaityti. Vieną vakarą jis sėdėjo su keliais draugais – jaunais mokytojais ir kandidatais – ir įsikalbėjo apie tikybos dėstymą. Gana vieningai buvo pripažinta, jog moralinį auklėjimą grįsti vien krikščionių religija yra nesąmonė, nes tas pagrindas daugeliui, o gal ir visiems, subyra dar nebaigus mokyklos. Buvo norima kažką pakeisti, bet sunku buvo prieiti prie vieningos nuomonės, kaip geriausia tą problemą išspręsti. Kai kas užsiminė apie religiškai neutralius moralės vadovėlius, kurie jau šiuo metu buvo naudojami Prancūzijos valstybinėse mokyklose. Arvidas staiga įsigeidė pamatyti tuos vadovėlius, tučtuojau pasiryžo juos įsigyti, ir štai šiandien juos išsinešė iš knygyno; juos ir turėjo dabar kišenėje.

Ką gi jis žadėjo su jais veikti? Nelabai nė pats žinojo. Aišku, tai anaip tol nereišké, kad jis jautėsi pašauktas pats parašyti „Moralės vadovėlį“. Jau vien toks knygos pavadinimas būtų juokingas. Bet vis dėlto... Vis dėlto... Jam vaidenosi, kad šitokiu būdu reikia ieškoti kelių... Kaip spręsti tą uždavinį, jis dar nežinojo, ir dar mažiau buvo tikras, ar jis yra tas žmogus, kuris pajėgs jį išspręsti.

Dangus prasigiedrino į dienos pabaigą, ir ant tuščio suolo tarp dviejų juodų pušų nusidriekė blankios rudens saulės ruožas. Jis atsistojo ant suolo ir ėmė skaityti.

Jis buvo gavęs du vadovėlius – vieną pradinei mokyklai (tą tuoj galėjai pamatyti iš puošnaus viršelio), o antrą jau aukštesnėms mokykloms.

Pirmiausia jis pasiėmė pradinės mokyklos vadovėlį. „Manuel d'éducation morale, par A. Burdeau, Président de la Chambre des députés.“*

Arvidas nustebo. Parlamento pirmininkas! Trečiasis pagal svarbą žmogus Prancūzijoje! Aukštesnis už ministrą pirmininką! O sėdo rašyti knygelės visiems mažiems vargšams vaikūčiams savo dideliame krašte! Tai buvo daugiau negu keista; stačiai graudu.

Ir jis pradėjo.

„Mano vaikai, moralės mokslas moko mus, kaip mes dabar ir ateityje turime elgtis, kad taptume garbingais žmonėmis ir gerais prancūzais, panašiais į tuos, kurie gyveno prieš mus.“

– Hm. Hm. „Panašiais į tuos, kurie gyveno prieš mus“... Hm?..

Jis pavartė toliau.

„Kur glūdi didžiausia neišmanėlio nelaimė? – Didžiausia neišmanėlio nelaimė yra ta, kad jis nesupranta, kokia apgailėtina jo padėtis.“

Hm!..

„Kuo vertingi yra mokslai? Mokslai vertingi tuo, kad padeda mums tapti garbingais.“

Hm?.. Hm?..

„Ar yra kas nors taip pat reikalinga žmogui kaip maistas ir drabužiai? – Yra, ir tai ne mažiau būtina žmogui kaip maistas ir drabužiai: tai moralinis auklėjimas.“

* A. Burdo, Parlamento rūmų pirmininkas, „Moralinio auklėjimo vadovėlis“.

Arvidui pradėjo sukintis galva. Juk tai nesąmonės! Argi ponas A. Burdo, parlamento rūmų pirmininkas, trečiasis pagal rangą Prancūzijos vyras, stačiai senas juokdarys? Ar iš tikrųjų prancūzų moksleiviams galima įkalti tokius dalykus į galvą? Su švedų vaikais nieko neišeitų... Ne, ilgiau terliotis su ponu Burdo – be-reikalingas laiko gaišinimas. Kaip parlamento pirmininkas, jis tikriausiai rimtai eina savo pareigas, bet čia – čia, matyt, net nenutuokia, kas reikia daryti... Tarp kitko, ir aš nenutuokiu...

Jis išsiblaškęs sklaidė knygelę toliau, rado tokių teiginių, kad mokytojas yra valdininkas (riebiu šriftu) ir reprezentuoja valstybę, raginimų būti tyrais, truputį buvo užvažiuojama Napoleoniui III ir kitiems valdovams, ir taip toliau...

Kol priėjo paskutinį puslapį:

1. Kokius žmones mes mylime? – Pirmiausia savo tėvus, paskui tuos, kuriuos pažįstam ir kurie mums buvo geri.

2. Ką mylime nepažindami? – Mes mylime savo tėvynainius, nors jų ir nepažįstame.

3. Ką dar privalome mylėti? – Dar privalome mylėti visus žmones, net ir ne prancūzus.

4. Ar mes galime mylėti vokiečius? – Nevalia net pagalvoti mylėti tuos, kurie nuskriaudė Prancūziją ir kurie engia prancūzus Elzase ir Lotaringijoje.

5. Ką dėl to mes turime padaryti? – Turime išplėsti iš jų mūsų kenčiančius brolius.

6. Ar po to, kai išvaduosim Elzasą ir Lotaringiją, mes turime atsilyginti vokiečiams už tą blogį, kurį jie mums padarė? – Žinoma, ne; tai būtų negarbinga prancūzui.

7. Kokios yra tautos tarpusavyje? – Tarpusavyje tautos yra lygios.

8. Kas yra tautos prieš žmoniją? – Kaip piliečiai yra tos pačios tautos nariai, taip tautos yra žmonijos nariai.

9. Kame glūdi Prancūzijos garbė? – Prancūzijos garbė glūdi tame, kad ji visada rūpinasi kitų tautų gerove.

Ir galiausiai:

„*Vive l'Humanité! Vive la France!*“*

Arvidas sėdėjo susimąstęs.

„Ne, pone Burdo, – pagalvojo jis, – aišku, kad šitaip nieko neišeis. Tada jau verčiau pasilikti senąjį katekizmą. Bet apskritai aš nežinau jokios išeities.“

Blankios saulės spindulių ruože, toli, prie kelio vingio, jis pamatė ateinant du žmones. Nors ir iš tolo, bet tuoj suprato, kad tai jauna mergina ir senyvas vyriškis.

„Nejaugi tai Lydija su tėvu?“ – staiga nudiegė jį mintis...

Širdis ėmė daužytis, jis jautė, kad paraudo lyg ugnis. Instinktyviai pasiėmė knygą ir prisikišo prie veido, bet vis tiek žvelgė pro kraštą. Ir pamatė.

Tai buvo Lydija. Bet ėjo ne su tėvu. Tai buvo kitas senyvas žmogus, kokių penkiasdešimt su viršum. Trumpa, prožile barzda ir šiaip jau įmantrios išvaizdos.

Jis pakilo nuo suoloelio ir pasisveikino, kai jie ėjo pro šalį. Lydija atsakydama žemai nulenkė galvą, bet į akis nepasižiūrėjo. Taip pat ir vyriškis atsakė į jo pasveikinimą.

Jis žiūrėjo, kaip jie dingo už kelio posūkio.

Paskui išsiblaškęs dirstelėjo į knygą ir pamatė, kad laiko ją aukštyn kojomis.

— — —

Arvidas pasiėmė antrą knygą, skirtą vyresnėms klasėms, ir ėmė vartyti.

„Moralės įstatymas yra vienodas visiems, nepriklausomai nuo klimato, rasės, amžiaus, lyties, išsilavinimo, užtenka būti žmogum, kad galėtum jį suprasti: jis privalomas visiems ir aiškus. Jo esmę sudaro šie žodžiai: „Daryk gera, nedaryk bloga“; visas

* Tegyvuoja žmonija! Tegyvuoja Prancūzija! (*Pranc.*)